

Danish University Colleges

Demokratisering af vidensudvikling i gymnasiale udviklingsprojekter

Buhl, Rita; Clausen, Allan Friis

Published in:
Gymnasiepædagogik

Publication date:
2021

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication](#)

Citation for pulished version (APA):
Buhl, R., & Clausen, A. F. (2021). Demokratisering af vidensudvikling i gymnasiale udviklingsprojekter. *Gymnasiepædagogik*, (118), 29-47.

General rights

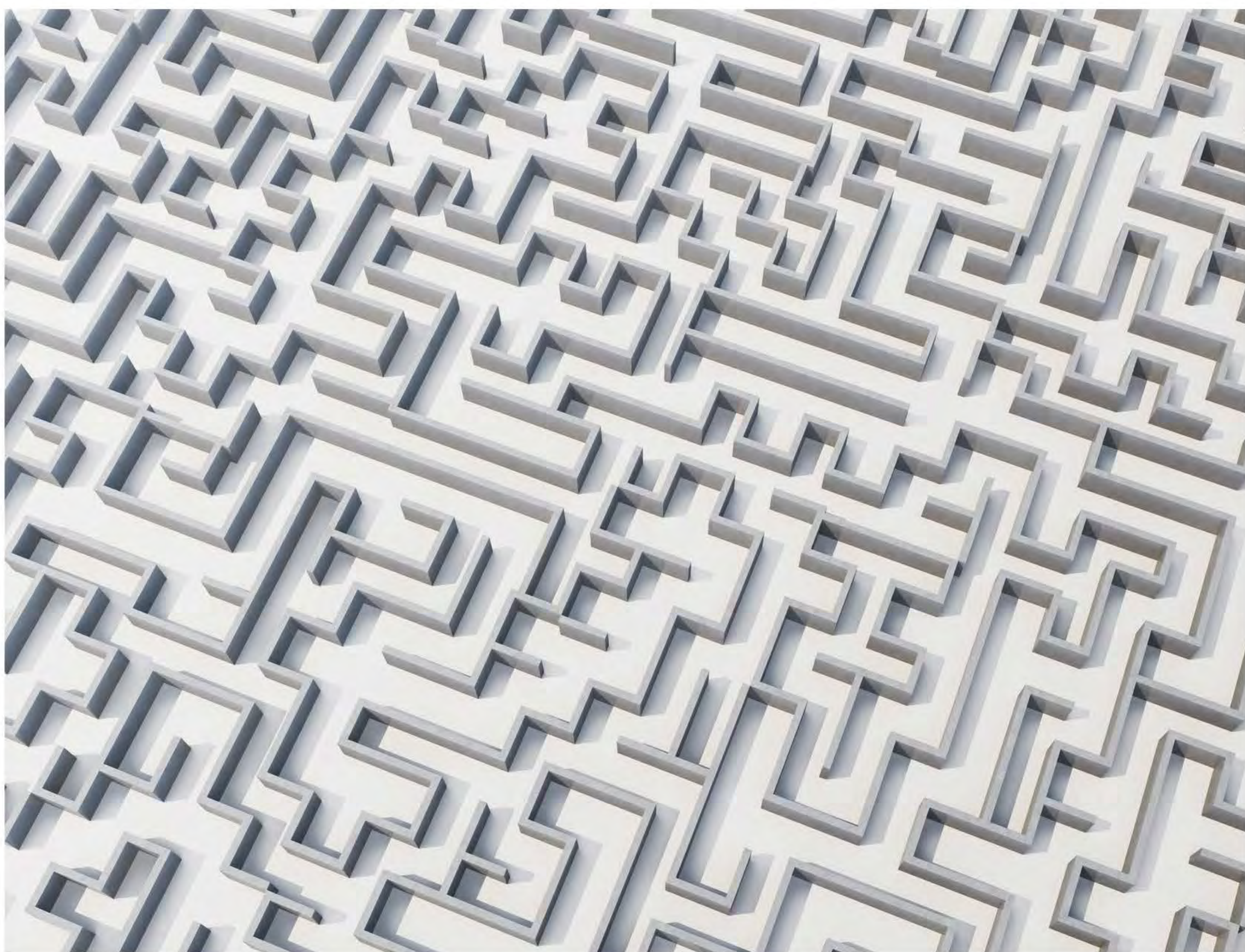
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Download policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Karrierelæring i gymnasieskolen - en udvikling af begrebet i praksis

Redaktion

M. Malmberg og T. Spanget Christensen

Karrierelæring i gymnasieskolen

- en udvikling af begrebet i praksis

Redaktion

Matilde Malmberg og Torben Spanget
Christensen

Institut for Kulturvidenskaber
Syddansk Universitet

Gymnasiepædagogik

Nr. 118

GYMNASIEPÆDAGOGIK

Nr. 118

Juni 2021

Redaktør: **Matilde Malmberg og Torben Spanget Christensen**

Kulturvidenskaber

Udgivet af

Institut for Kulturvidenskaber

Syddansk Universitet

Campusvej 55

5230 Odense M

©

Copyright

Forfatterne

Gymnasiepædagogik er en skriftserie, der formidler forskning om ungdomsuddannelserne såsom forskningsrapporter, konferencerapporter, evalueringsrapporter og tematiske rapporter, som er udarbejdet af forskere på Institut for Kulturvidenskaber. *Gymnasiepædagogik* udkommer 4-6 gange årligt, og abonnement koster 500 kr. Det tegnes gennem Institut for Kulturvidenskaber: gymnasiepaedagogik@sdu.dk

Tryk: Grafisk Center, Syddansk Universitet

Sats, layout: Kurt Kjær Olesen

Omslagslayout: Kurt Kjær Olesen

Oplag: 300

ISSN: 1399-6096

ISBN: 78-87-7938-144-5

Indholdsfortegnelse

Om projektet	5
<i>Af Matilde Malmberg og Torben Spanget Christensen</i>	
Karrierelæring i gymnasiet	7
<i>Af Rita Buhl, Matilde Malmberg og Jakob Teten Lund</i>	
Demokratisering af vidensudvikling i gymnasiale udviklingsprojekter	29
<i>Af Rita Buhl og Allan Friis Clausen</i>	

Om projektet

Formålet med og indholdet i projektet var for det første at give lærerne et kompetenceløft på HHX, HTX og STX i Randers med henblik på at implementere karrierelæring i den daglige undervisning således, at eleverne kommer til at reflektere over og lære om forskellige karriermuligheder og dermed udvikle deres karrierekompetence.

For det andet var formålet med projektet at opbygge et samarbejde mellem faglærerne på de tre gymnasieformer i Randers og Studievalg Danmark med henblik på at skabe meningsfulde sammenhænge mellem den daglige undervisning og vejledning i uddannelsesvalg og karrieremuligheder med det formål at udvikle elevernes karrierekompetencer.

Det tredje formål med projektet var at opbygge et samarbejde mellem lærerne på HHX, HTX og STX i Randers med henblik på at drage nytte af de forskellige tilgange, der er til karrierelæring på skolerne.

Endelig tilbød projektet skolerne/Region Midtjylland et projekt med en klar plan og en klar struktur for implementeringen af projektet, som er en direkte forankring af kompetenceudviklingsarbejdet ind i den ledelses- og organisationsstruktur som allerede eksisterede på skolerne samt en kompetenceudviklingsmodel (cirkelforskning), som kunne fortsættes efter projektperioden også i forbindelse med andre udviklingsprocesser på skolerne og uden brug af eksterne konsulenter.

Projektet var således forankret i den pædagogiske ledelse på skolerne. VIA's rolle var at opkvalificere de pædagogiske ledere til at kunne lede/facilitere forskningscirkelarbejde og til at kunne

undervise lærerne i karrierelæring. Følgeforskningen bidrog med ny viden inden for implementering af karrierelæring i undervisningen samt udvikling af elevernes karrierekompetence.

Denne viden blev delt med andre skoler i Region Midtjylland på en konference, som Regionen planlagde og afviklede ved projektets afslutning i 2020.

Projektet blev finansieret af Region Midtjylland med op til 2.035.000 plus en egenfinansiering på 25 % fra de tre skoler.

Matilde Malmberg
Lektor
Paderup gymnasium

Torben Spanget Christensen
Lektor
SDU

Karrierelæring i gymnasiet

Af Rita Buhl, lektor på VIA University College, Matilde Malmberg, lektor på Paderup gymnasium og Jakob Teten Lund, uddannelsesleder på HTX, Tradium

Resumé

I Randers samarbejdede STX, HHX og HTX med Studievalg Danmark og VIA University College om et treårigt regionsstøttet projekt om karrierelæring i fagene i perioden 2018-2020. Vi har på den baggrund høstet en del erfaringer med, hvordan man kan anskue arbejdet med karrierelæring på de gymnasiale ungdomsuddannelser. I projektet deltager engelsk-, samfundsfag-, dansk- og matematiklærere og studievejledere fra de tre uddannelsesinstitutioner samt en repræsentant fra Studievalg Danmark. I faggrupperne arbejder deltagerne ud fra en metode, vi har kaldt 'internt ledede forskningscirkler'. Forskningscirkel som metode er udviklet i 1970'erne i Sverige af Karl-Axel Nilsson med relation til svensk folkeoplysningstradition og studiecirkler, som var grupper med et oplysnings- og dannelsesformål (Persson 2009). Det handler om at sætte forskning og praksis i samspil på nye måder, en demokratisering af uddannelse og forskning/videnskabelse og empowerment af deltagerne. I lyset af forskellige teoretiske perspektiver formidler nærværende artikel således refleksioner og resultater fra udviklingsarbejdet og arbejdet i de internt ledede forskningscirkler knyttet til projektet. Afsluttende sætter vi et fremtidigt blik i spil i forhold til at implementere karrierelæring i gymnasieskoler.

Artiklen kan meningsfuldt læses i sammenhæng med artiklen "Demokratisering af vidensudvikling i gymnasiale udviklingsprojekter." andetsteds i nærværende tidsskrift.

Præsentation af projektet i kontekst

I forskningscirklen betragtes den praksisbaserede og den forskningsbaserede viden, der bringes ind, som ligeværdig. Både forskeren og praktikerne betragtes som ressourcer. Forskeren har en særlig rolle som leder af forskningscirklen, og denne bidrager med ny viden om feltet. Cirkeldeltagerne er professionelle, der samarbejder om et fælles projekt. Den fælles vidensproduktion skal komme flere til gode og spredes gennem offentlig aktivitet/formidling.

I nærværende projekt lod vi os inspirere af metoden forskningscirkler og etablerede fem cirkler med lærere fra de tre skoler, som mødtes fire gange à tre timer. Forskningscirkelarbejdet havde til formål at understøtte og drive den pædagogiske udvikling af karrierelæring i gymnasiets fag. Her indledte cirkeldeltagerne arbejdet med at definere karrierelæringsbegrebet, og på baggrund af denne definition udarbejdede de i hver cirkel en problemformulering, som de ville arbejde med og undersøge i deres undervisning. Til de næste forskningscirkelmøder medbragte deltagerne empirisk materiale, fx de aktiviteter, de havde afprøvet i undervisningen, gav hinanden feedback på denne og diskuterede succes og bøvnl med arbejdet med karrierelæring i fagene. Cirkellederen, der i dette tilfælde var en uddannelsesleder eller en lærer, deltog med ny teori om karrierelæring og samlede op på delresultater bl.a. i form af procesoverblik, dagsordener og referater. Projektet blev afsluttet med en regional konference med oplæg fra bl.a. professor i karrierelæring fra University of Derby, Tristram Hooley, ph.d-studerende Laura Cordes Felby, der arbejder med karrierelæring i gymnasiet, samt undervisere og forskere i karrierelæring fra VIA i Aarhus, Rita Buhl og Randi Boelskifte Skovhus. De deltagende gymnasier skal nu videre med arbejdet med at få implementeret karrierelæring i alle fag og på skoleniveau.

Gymnasieskolens lovtekst fra Børne- og Undervisningsministeriet formulerer karrierelæring som "aktiviteter, hvor eleverne bliver

orienteret om og arbejder med valg i forbindelse med uddannelse samt fremtidig karriere og erhverv", og senere "Arbejdet med studie- og karrierespørgsmålene styrker elevernes studiekompetence, idet det modner deres evne til at håndtere de mange valgsituationer, som de møder igennem gymnasiet og efterfølgende" (UVM 2019). I forskningscirklerne gjorde cirkellederne meget ud af at udfordre et dominerende fokus på elevernes valgsituation, når man taler om karrierelæring, og at begrebet ikke nødvendigvis skal ses som en traditionel vertikal bevægelse op ad karrierestigen, men som et horisontalt begreb, der handler om, hvordan man vil leve sit liv. Her lænede vi os op ad professor Hooleys idé og teori om, at karrierelæring skal udvide horisonten, verdensbilledet og udfordre vores opfattelser af muligt/umuligt (Hooley 2015).

Et kritisk blik på karrierelæring i gymnasiet

Da vi halvvejs i projektet så nærmere på et empirisk materiale fra dels fokusgruppeinterviews med undervisere, der ikke havde deltaget i forskningscirkelarbejdet, dels på interviews med dem, der havde deltaget i cirklerne, stod det klart, at en udfordring i projektet er selve begrebet 'karriere- og karrierelæring'. Umiddelbart så vi en tendens til at forbinde begrebet med valg og målretning/styring af de unge, og projektet forbindes af lærerne med fremdriftsreformen. En lærer sagde fx:

Jeg vil hellere gøre eleverne til bedre mennesker end til karrieremennesker - lidt i modstrid med tidens fokusering på at blive 'produktiv'. Karrierelæring i reformen har mere fokus på det sidste.

Omvendt synes en mere horisontal forståelse af begrebet 'karriere' at udgøre en risiko for, at begrebet blot reduceres til at være identisk med gymnasiets dannelsesbegreb, hvilket også vil være et benspænd. For hvis der ikke er noget nyt under solen, hvorfor så overhovedet tale om karrierelæring i gymnasiet. En lærer sagde:

Den forståelse vi har puttet i karrierelæring ligner jo det, vi gør i forvejen. Dannelse er centralt i faget. Derfor ikke ændret noget i min praksis.

Disse umiddelbare benspænd har været genstand for opmærksomhed og diskuteret i forskningscirkelarbejdet. Det empiriske materiale har også dannet grundlag for en artikel, som, inspireret af Kosellecks begrebshistorie, forsøger at analysere gymnasielærernes forståelse af karrierelæring i den kontekst, som er deres (Skovhus og Felby 2020). Artiklen fremskriver fem meningskategorier, som peger på kompleksiteten og flertydigheden, der knytter sig til begrebsverdenen og her begrebet 'karrierelæring' i lærernes forståelse. Forfatterne kalder de fem meningskategorier for:

- 'udvidede horisonter', dvs. muligheden for, at karrierelæring kan bidrage til at eleverne får udvidet deres horisont
- 'forskellige dimensioner af dannelse', dvs. at karrierelæring kan bidrage til at udvide dannelsesbegrebet
- 'aktør i eget liv', dvs. at karrierelæring kan bidrage til, at eleverne bliver livsduelige og aktører i eget liv
- 'et grænseløst begreb', dvs. karrierelæring uden afgrænset definition og dermed meningsløst
- 'knas i karrierekommunikationen', dvs. en fare for, at elevernes hverdagsforståelse af begrebet, nemlig et vertikalt begreb om karriere som en bevægelse op ad karrierestigen, kan stå i vejen for et mere læringsorienteret begreb om karrierelæring

Kategorierne er dynamiske og flyder ind over hinanden, men viser, at lærernes forståelse af begrebet 'karrierelæring' spænder mellem et udtryk for særlige potentialer i undervisningen til en påpegning af en 'grænseløshed' og en 'mudret kommunikation', der kan stå i vejen for undervisningspotentiallet (ibid. s. 8 ff).

Når Koselleck bliver interessant i dette projekts sammenhæng, er det bl.a., fordi han viser, hvordan begreber altid er flertydige, og at de rejser mellem erfaringsrum (fortiden) gennem nutiden, hvor de rækker ind i et forventningsrum (fremtiden). "Udgangspunktet for Kosellecks begrebshistorie er, at begreber er centrale for samfundets konstituering, herunder konstitueringen af såvel handlen som agenter for handlen." (Andersen 1999, s. 66) Denne rejse eller bevægelse mellem erfaringsrum og forventningsrum indeholder et nutids-spændingsfelt. Det består bl.a. i en semantisk kamp om at definere, forsvare og besætte begreber og dermed konstituere en samfundsmæssig bevægelse. Da begreber lever længere end de ophavsmæssige anledninger, kan der således identificeres en form for kampplads, når begreber griber ind i forskellige forventningsrum (ibid. s. 66-67). De to ovenstående citerede læreres eksempler på forståelser af karrierelæringsbegrebet kan på forskellig vis læses som udtryk for erfarings- og forventningsrum, som på hver sin måde bærer en skepsis med sig. Men også som et udtryk for, at lærerne med deres kritiske blik på begrebet ser sig som ikke bare ofre, men agenter i deres fag og dagligdag.

Når accelererende forandringer fremmedgør

I dialogerne med lærerne er vi ofte stødt på et kritisk blik på den bagvedliggende politiske dagsorden, knyttet til den aftaletekst, som skriver karrierelæring i gymnasiet ind i fagene. Skovhus og Felby refererer til en lærer, der som tidligere nævnt retorisk spørger, om karrierelæring er et udtryk for en materialisering af fremdrifts-reformen i undervisningen (Skovhus og Felby 2020, s. 8). Dette kritiske blik finder vi også hos Andersen og Frikke (2018) i deres artikel i Gymnasieskolen, hvor de peger på, at "Umiddelbart lugter karrierelæring af en meget nytteorienteret tilgang til uddannelse med fokus på mennesket som produktionspotentiale frem for individets magt over eget liv". Med henblik på at forstå lærernes kritik og skepsis vil vi lade den tyske sociolog Hartmut Rosas tanker

om forholdet mellem samfundsmæssige forandringer i accelererende tempo og et nyere begreb om fremmedgørelse lyse på den kontekst, nærværende artikel og projektet skriver sig ind i.

Hartmut Rosa ridser i bogen 'Fremmedgørelse og acceleration' (2014) konturerne af en kritisk teori om social acceleration op. Teorien beskriver, hvad samfundsvidenskaben må besinde sig på, hvis den fortsat skal have som mål at afsløre sociale patologier og medvirke til at frisætte individet fra samtidens undertrykkende kræfter – det, han også kalder for det evindelige og på én gang ufrivillige og frivillige løb i hamsterhjulet. Han beskriver, hvordan det moderne samfund ikke er reguleret og koordineret af eksplicit normative regler – og dermed skulle man tænke, at vi alle kan gøre det, vi vil. Men reguleringen sker ifølge Rosa ad mere subtile veje, nemlig ud fra de tidslige normers tavst normative kraft, som udmøntes i frister, tidsplaner og tidsrammer (ibid. s. 17 ff). I denne kontekst kunne det eksempelvis handle om planer om uddannelser og normer for fremdrift.

Med udgangspunkt i henholdsvis Habermas og Honneth udfolder Rosa, hvordan accelerationen indvirker på såvel kommunikationens som anerkendelsens betingelser og så at sige spænder ben for begge (ibid. s. 63 ff). I forhold til kommunikationen, fordi der aldrig gives tid til at dvæle ved 'det gode argument', og i forhold til anerkendelse, fordi anerkendelse bliver sammenkoblet med og invaderet af at præstere og konkurrere på tid. Som sådan viser Rosa, hvordan man kan se acceleration som en ny form for totalitarisme, der derfor også bør udsættes for kritik. Rosa viser, hvordan social acceleration som system både er konstrueret, så det tilføres energi af sig selv, og hvordan systemet ser ud til at have sit eget endeligt indbygget. Noget lader sig simpelthen ikke speede op eller lider under det tidslige pres. Et eksempel fra uddannelsessystemet, som repræsenterer denne problemstilling, er fx en '90 (eller 95) % målsætning', som ikke bare handler om, at vi gerne vil, at stort set

alle skal have uddannelse, men også at dette skal ske ad en snorlige vej uden forsinkelser. Denne kombination samt de mange reformer og incitamentsstrukturer, der skal støtte op om hurtigere gennemførelse, men i flere tilfælde ender med at være stopklodser eller ligefrem smide unge helt af, synes at have en patologi indbygget, der står i vejen for at nå målet. Som konsekvens af accelerations- og tidsregimet beskriver Rosa et nyt begreb om fremmedgørelse - en fremmedgørelse, som betyder, at vi mister evnen til at tilegne os verden og en forståelse for det at være menneske (ibid. s. 59 ff).

Når aftaleteksten og dermed karrierelæring bliver kædet sammen med netop fremdriftsreformen, så fyldes begrebet med en neoliberal ide om hurtigere og mere sikre valg og mere effektivitet. Det ligger ligefor, at lærerne oplever et underliggende krav om at få dirigeret eleverne i retning af en kort og lige vej til arbejdsmarkedet – at bidrage til fremdrift ved hjælp af karrierelæring. Kampen om begrebets betydning kommer her til at stå mellem *policy* og den praktiske skolevirkelighed. Vi så i Skovhus' og Felbys fem meningskategorier, at netop 'grænseløshed' og 'knas i karrierekommunikationen' ser ud til at udfordre undervisningspotentiallet, så det opleves meningsfuldt. Karrierelæring er skrevet ind i aftaleteksten, men ikke defineret som begreb, så det fremstår synligt, hvad den politiske idé er. Den mistillid, som den ovenfor nævnte lærers retoriske spørgsmål kan være et udtryk for, er måske med Rosas ord en form for kritik af en risiko for at skulle medvirke til en fremmedgørende praksis. En fremmedgørelse, som knytter sig til forandringer i accelererende tempo i vores samfund, der fx ytrer sig i reformer på skoleområdet, som skriver karrierelæring ind i skolens fag. Det længere levende begreb om karriere (end de ophavsmæssige anlednings levetid - tiden, hvor man 'gjorde karriere', jf. Koselleck), som traditionelt defineres som en vertikal bevægelse op ad en karrierestige, peger i retning af et forventningsrum af præstation og effektivitet. Og netop denne forståelse kommer på

kollisionskurs med gymnasieskolens tradition for dannelse og lærernes fag som klangbund eller resonans, som Rosa kalder det (Rosa 2014, s. 73), for (ud-)dannelse.

Spørgsmålet er, om karrierelæringsbegrebet som flydende betegner også kan udgøre et særligt potentiale for handling og for lærernes praksis. Hvis vi følger Kosellecks tanker om, at sådanne flydende eller tomme begreber giver en mulighed for at definere, forsvare og besætte begrebet, så er det måske netop en mulighed med begrebet om karrierelæring i gymnasiet. Hvis lærerne bygger på deres erfaringsrum i kampen om et forventningsrum, der ikke fremmedgør, men i stedet kan bidrage til resonans, opstår der et potentiale for, at undervisningen - forstået som en kritisk praksis - kan bidrage til at yde accelerationen og dermed fremmedgørelse modstand og kritik. Dette ved fx at støtte individer og fællesskaber i at oparbejde et grundlag for at træffe valg og gennemføre de beslutninger, som er rigtige for deres uddannelses- og arbejdsliv uagtet 'tidens' normer om fremdrift. Man kunne også sige ved at give et godt svar på, hvordan undervisning og karrierelæring kan medvirke til, at vi generobrer tiden og livet (ibid. s. 77 ff).

Karrierelæring som flydende betegner - bevægelse fra begreb til praksis

Vi så i Skovhus og Felby, hvordan tre af lærernes meningskategorier,

- 'udvidede horisonter', dvs. muligheden for, at karrierelæring kan bidrage til, at eleverne får udvidet deres horisont
- 'forskellige dimensioner af dannelse', dvs. at karrierelæring kan bidrage til at udvide dannelsesbegrebet
- 'aktør i eget liv', dvs. at karrierelæring kan bidrage til, at eleverne bliver livsduelige og aktører i eget liv,

afspejler en modstand mod et begreb om karrierelæring, der kolliderer med noget, lærerne finder meningsfuldt. Vi så også i de to kritiske meningskategorier 'et grænseløst begreb' og 'knas i karriere-kommunikationen', hvordan lærerne formår at være den 'kritiske motor' (Willig 2016) i forhold til et politisk initieret tiltag.

Andersen og Frikke skriver i deres artikel i Gymnasieskolen (2018), hvordan netop det, at begrebet om karrierelæring ikke fra politisk hold synes klart defineret og dermed snarere udgør en flydende betegner, kan anskues som en sprogforbistring med et særligt potentiale. De blæser i deres artikel til kamp imod det, Rosa vil kalde et kritisk blik på totalitarisme, og det, vi med Koselleck kan kalde kampen om at definere, forsvare og besætte begreber og dermed konstituere en samfundsmæssig bevægelse. De skriver:

'Derfor er det vigtigt at slå fast, at karrierelæring lige nu er en flydende betegnelse, der ikke har nogen fast mening eller betydning; det er med andre ord et åbent rum, der skal fyldes. Og hvis vi gymnasielærere ikke gør det, så er der andre, der gør det, og så risikerer vi, at ordet forbindes med ting som karriereplanlægning, anvendelsesorientering og praktikophold. Det følgende er derfor et forsøg på at gribe definitionsmagten og indkredse, hvad der kunne være godt ved begrebet.' (ibid.).

De to lektorer kommer herefter med et bud på det, de kan forbinde med et meningsfuldt karrierelæringsbegreb, nemlig et, der bidrager til elevernes livsmod og en afdramatisering af det, de kalder 'valgets byrde'. De skriver:

'måske skal vi tilegne os karrierelæringen og forstå den som den dannelse og de karrieremuligheder, som den samlede fagrække og de ekstracurriculære aktiviteter bidrager med? Måske består karrierelæringen mest af alt i at fortælle vores studenter, at det ikke kun handler om, hvad de lærer, men også hvad de bruger det til senere hen i livet?' (ibid.)

Forfatterne leverer i artiklen et helt konkret bud på, hvordan fx danskfaget kan bidrage til karrierelæring, hvis begrebet fyldes med ovenstående indhold og definition. Andersen og Frikke understreger, at selvom deres praksiseksempel er hentet i danskfaget, finder de, at alle fag kan og skal bidrage. I nærværende projekt udviklede lærerne konkrete praksiseksempler i alle de fag, der deltog i forskningscirklerne, dvs. dansk, engelsk, samfundsfag og matematik.

I det følgende vil vi beskrive nogle konkrete eksempler på, hvordan lærerne i de forskellige fag, der deltog i projektet, kreerede sådanne bud på karrierelæringsaktivitet integreret i fagene og på denne måde forsøgte at fylde den tomme betegnelse 'karrierelæring' i en bevægelse mellem begreb og praksis.

Karrierelæring i gymnasiets fag og dagligdag

I projektet 'Karrierelæring i gymnasiet' i Randers har vi set lærerne udvikle undervisningsforløb i deres fag, som kan beskrives som en bevægelse ud i verden, ind i klasselokalet og ind i sindet. Når vi opdeler fagenes arbejde med karrierelæring i disse tre dimensioner, er vi inspireret af Laura Cordes Felbys opdeling af almenfaglige dimensioner på karrierelæringsperspektivet (Lund & Felby 2020). Med "ud i verden" henvises der til aktiviteter i fagene ud af huset såsom besøg på virksomheder, videregående uddannelser, studieture osv. Når der tales om "ind i klasselokalet", handler det om faget i verden, og hvordan man kan integrere arbejdet med karrierelæring i undervisningen. I klasselokalet belyses det fx gennem besøg af alumner, hvordan karriere sættes i relation til det enkelte fag og dets anvendelse ude i verden. I Felbys tredje dimension, "ind i sindet", lægges fokus på eleven i verden. Ligesom med Hooleys læringsområder og spørgsmål til individet handler det om, hvem eleven er og vil være, og hvordan denne fungerer i verden. I arbejdet med de enkelte fag skabes rum til refleksion over egen bevidstgørelse og

selverkendelse gennem fx metaspørgsmål i tekstlæsningen. Vi anser Feldbys begreber som interessante analytisk set, men som hun også selv pointerer, så er de svære at skille ad i praksis.

Vi har set indikationer på, at 'fagets formål' udvides, når der didaktisk medtænkes karrierelæring, og der stilles andre eller flere spørgsmål i forhold til fx tekster eller temaer – spørgsmål, der udvider horisonten i relation til de unges livsverden og giver anledning til øget refleksion over liv, uddannelse og arbejde og undervisningens relevans i forhold til egen tilværelse. En gennemgående erfaring fra projektet i Randers er, at underviserne i fag fra den humanistiske fagrække (dansk og engelsk) i deres forståelse af begrebet og i deres tilgang til det at arbejde med karrierelæring i undervisningen i særlig grad finder det betydningsfuldt at arbejde med temaer og tekster, der kredser om identitet og det at være menneske i verden:

Projektet har gjort, at jeg i højere grad tænker over at få stillet nogle spørgsmål, der relaterer til elevernes egen hverdag. Jeg har fået en øget bevidsthed om at kunne lave nogle spændende spørgsmål, der giver gode diskussioner. Det har påvirket eleverne. Jeg har stillet bedre spørgsmål ved at tænke karrierelæring ind... Dvælet mere ved hvordan tekster berører elevernes liv og identitet. Relation til omverdenen. I stedet for kun at fokusere på fagverdenen.

Ovenstående udsagn fra en underviser, der deltog i cirkelarbejdet i engelskfaggruppen, illustrerer den dobbeltbevægelse, som ligger i en undervisning, der både orienterer sig mod elevens erkendelse af sig selv og elevens blik på og erkendelse af verden. Denne orientering mod sig selv og mod verden kom bl.a. til udtryk i et undervisningsforløb om romantik kaldet "Kærlighed dengang og i dag", der stillede spørgsmål af eksistentielistisk karakter om det at være til i en tid og være præget af eller måske udfordre sin tids forestillinger og konventioner og det at skulle foretage et valg. I forløbet blev den historiske udvikling i forståelsen af "kærlighed"

brugt som spejl for elevens egen forståelse og udlægning af begrebet sammen med den mere klassiske forståelse af betydningen af historisk bevidsthed og/eller kulturel indsigt i forbindelse med tekstlæsning. Eksemplet bidrager også til at anskueliggøre, at underviserne i arbejdet med karrierelæring formede begrebet med udgangspunkt i etablerede forestillinger om deres fags betydning i uddannelserne. Den kritiske udlægning af ovenstående eksempel indrammes af udsagnet “ gamle vin på nye flasker”, mens en mere positiv udlægning vil pege på, at undervisernes arbejde med at forme karrierelæringsbegrebet i lyset af deres (for)forståelse af deres fag har haft den betydning, at fokus i højere grad er blevet rettet mod udvikling af identitet og elevens forståelse af og ageren i verdenen.

Elevens ageren i verden var også i fokus i et forløb i engelsk, hvor eleverne med udgangspunkt i George Orwells “1984” skulle overføre bogens tematikker til en nutidig kontekst og positionere sig selv i forhold til de konflikter, de kunne identificere. I forløbet blev traditionel tekstlæsning med fokus på traditionelle fagligheder knyttet til tekstlæsning og tekstbearbejdning suppleret ved, at der også blev rettet fokus mod elevernes evne til at erkende og forholde sig til aktuelle udfordringer. Eleverne kom på denne måde til at forholde sig til fake news og overvågningssamfundet i dag, og heraf opstod bl.a. en diskussion om den digitale prøvevagt, der netop var blevet præsenteret for dem op mod terminsprøverne.

I den skriftlige dimension i dansk blev temaet “ind i sindet” belyst gennem en øvelse i den traditionelle skriftlige genre “Den debatterende artikel”. Her skulle eleverne reflektere over gymnasieelevers muligheder i livet i dag. Med udgangspunkt i Svend Brinkmanns klumme i Politiken fra 2019 “Alt er umuligt”, der kom som et svar på Danske Gymnasiers kampagne fra 2019 “Alt er muligt”, skulle eleverne undersøge og debattere unges muligheder i livet i dag. Først skulle de gengive Brinkmanns synspunkt, at Danske Gymnasiers kampagne på mange måder kan være en våd klud i ansigtet på

mange unge, når de får at vide, at de er deres egen lykkes smed, og at alt er muligt. Brinkmann mener i stedet, at de unge i dag har godt af at få at vide, at det faktisk er umuligt at gøre alt. Herefter skulle de inddrage andre synspunkter fra debatten, fx formand for Danske Gymnasier Birgitte Vedersøs modsvær til Brinkmann, hvor hun plæderer for, at kampagnen er en opfordring til de unge om at slippe drømmene løs. Til slut skulle eleverne selv overveje og argumentere for og imod unges muligheder i livet i dag. Gennem den skriftlige opgave og de mere eller mindre provokerende holdninger, der kommer til udtryk i de to artikler, tvinges eleverne til at reflektere over, hvordan de ser på deres egen fremtid, og måske også, hvilke ønsker de har for deres liv og fremtid.

I forskningscirklen sammensat af undervisere i samfundsfag fra de tre ungdomsuddannelser tog udforskningen af karrierelæring som begreb og de aktioner, der blev igangsat, ligeledes udgangspunkt i undervisernes for forståelse af fagets identitet, formål og betydning i relation til elevernes dannelse. Samfundsfag spiller en central rolle for elevernes almindelse ved at bibringe eleven viden om samfundsforhold samt at kvalificere elevens handlemuligheder og evne til som individ at forholde sig til og engagere sig i samfundsforhold, den demokratiske debat.

Lærerne fandt det nærliggende at orientere undervisning mod omverdenen og opsøge situationer, som gav eleverne mulighed for at opnå både faglige indsigter og karrieremæssige perspektiver i mødet med autentiske fagpersoner. Som en del af projektet besøgte en klasse med samfundsfag på B-niveau retten og blev i mødet med dommere, forsvarsadvokater og anklagere præsenteret for deres opgaver i forbindelse med rettens arbejde samt deres perspektiver på domstolens rolle i samfundet og betydningen for retsstaten. Ved siden af det faglige fokus var der i mødet med fagpersonerne fokus på det gode arbejdsliv og vejen dertil. Samfundsfaglærerne beskriver selv dette som et fokus, der kan kobles til sociologi – identitets-

dannelse og socialisering, der indgår som kernestof i læreplanerne. En anden gruppe af elever blev i mødet med en kommunalpolitiker ligeledes udsat for det dobbelte perspektiv i undervisningen, idet mødet dels fungerede som en indføring i det politiske system og dels åbnede for en dialog og refleksion over, hvad det er for omstændigheder og livsvalg, der kan være med til at udvikle en politisk interesse og ens identitet som politiker. Mødet med professionelle udøvere af eksempelvis samfundsfunktioner kan på den måde på én og samme tid bidrage til at åbne for faglig indsigt og tjene som eksempel på, hvordan mennesker præges gennem de uddannelsesmæssige og erhvervsmæssige valg, som de foretager, og på den måde bringe eleven til at reflektere over ikke bare faglige sammenhænge, men også over egne forestillinger om uddannelse, arbejdsliv og identitet.

Matematiklærernes greb på karrierelæring blev i projektet præget af undervisernes iagttagelse af, at eleverne ser matematik som et af gymnasiets karrieredefinerende fag, og at elever ofte møder faget med en fastlåst forforståelse af egne evner til at begå sig i faget. En matematiklærer formulerer det således: "Mange elever giver udtryk for, at matematik er et fag, som man enten kan eller ikke kan finde ud af." Matematiklærernes udgangspunkt er, at eleven således reducerer det uddannelseslandskab, som eleven orienterer sig mod efter gymnasiet, hvis dennes forståelse ikke udfordres.

Matematiklærerne peger selv på, at problemstillingen ikke er blevet mindre efter gymnasiereformens krav om, at alle elever i udgangspunktet skal have matematik på B-niveau. Karrierelæring blev derfor i denne forskningscirkel fortolket i en retning, hvor karrierelæring blev rettet indad mod faget og mod introduktionen af aktiviteter, der kunne være med til skabe et mønsterbrud i elevens selvbillede og relation til faget og dermed grundlaget for at tilegne sig de kompetencer, som faget sigter mod at udvikle.

I et konkret eksempel fra projektet blev eleverne på en sproglig studieretning sat til at udregne lixtal i tekster. Med udgangspunkt i et tekstunivers, hvor eleverne følte sig hjemme og havde nogle kompetencer, blev oplevelsen, at eleverne fik en anderledes nysgerrighed og mod på at bevæge sig ind i det matematiske felt, hvor tekster fik tillagt matematiske værdier. De fik i dette analytiske arbejde øje på, at en opfattelse af dem selv som elever, der ikke er gode til matematik, kan nuanceres, og at matematik har nogle styrker, der kan kobles til andre fagområder. Eksemplet peger på noget interessant. Reformen har skærpet kravet om mindst matematik B i de fleste studieretninger. Flere elever har som følge heraf matematik på et højere niveau end tidligere. Derfor giver det mening at arbejde med elevernes forventninger til fag, og der åbner sig en mulighed for at udfordre eventuelle (for-)domme både i forhold til fagets erhvervsrettede muligheder og i forhold til elevernes determinerede syn på egen identitet som fx matematikfremmed.

Et fremadrettet blik – implementering af karrierelæring i gymnasiet

Vi har gennem artiklen flere gange været inde på, hvordan gymnasielærerne bokser med karrierelæringsbegrebet og en tydelig definition af det. I "Karriereperspektivet i undervisningen - at blive til noget og nogen" (Lund og Felby 2020) beskriver Laura C. Felby, hvordan gymnasielærerne ser "karrierelæring som det seneste misfoster i rækken af 'yndlingsbullshitord'". I løbet af vores projekt oplevede vi dog et potentiale for en ændret diskurs blandt de deltagende lærere i forskningscirklerne, der gik fra udsigelser om karrierelæring som "gammel vin på nye flasker" og "er det ikke bare dannelse?" til et fokus på at udvide horisonter i forhold til liv, læring og arbejde. For at nå dertil kræver det efter vores overbevisning en demokratisering af samtalen om karrierelæring. Et af grebene, vi afprøvede i projektet, er at tage udgangspunkt i faggrupperne og i

en udforskning af deres opfattelse af fagets formål og fagets relation og relevans i forhold til karrierelæring. I gymnasiets fagrække er det, som vi kunne se i det ovenstående, vidt forskelligt, hvordan det giver mening at arbejde med begrebet. Men det kræver mikro-interventioner i form af konkret udvikling i praksis i de forskellige fag og inden for fakulteterne, før der kommer greb om, hvordan begrebet giver mening og kan udnyttes mest hensigtsmæssigt og meningsfuldt. I forskningscirklerne erfarede vi, at det både fra undervisernes og ledelsens side kræver åbenhed og nysgerrighed i forhold til at stille spørgsmål til, udfordre og være åbne over for lærernes og fagenes forståelser og praksis ved fx at præsentere andre forståelser af og perspektiver på karrierelæring.

Det blev ligeledes også klart for cirkeldeltagerne, at det er nødvendigt at eksplicitere over for eleverne, når der foregår karrierelæringsaktiviteter i undervisningen, ellers går det hen over hovedet på dem. Vi så i en af de fem meningskategorier hos Skovhus og Felby, hvordan 'knas i karrerekommunikationen' netop beskriver, hvordan eleverne konnoterer karrierebegrebet i den traditionelle forståelse som det 'at gøre karriere'. Det kan derfor være meningsfuldt at skabe et rum for afklaring af begrebet sammen med eleverne. En mulighed for denne eksplicitering kan med ungdoms- og uddannelsesforsker Noemi Katznelsons ord gøres ved at pakke karrierelæringsaktiviteterne ind i refleksions- og dialogprocesser, der giver eleverne mulighed for at koble de erfaringer og den nye viden, de tilegner sig gennem aktiviteterne, til deres egen proces. Lærerne skal her være meget tydelige om formålet med aktiviteterne og skabe rum før, under og efter forløbene, hvor eleverne kan reflektere bredere over, hvad de skal lære, lærer og har lært (Katznelson et al. 2016). Herefter ligger vejen til elevevaluering åben med mulighed for, at evalueringen bidrager til læring ikke blot for eleverne, men også for de lærere, der ønsker at kvalificere

undervisningen og finde hen til det potentiale for karrierelæring, som fagene implicit udgør.

I et norsk forskningsprojekt (Röise og Bjerkholt 2020), hvor forskningscirkelmetoden har været anvendt i en undersøgelse af, hvordan lærere arbejder med karrierelæring i skolen, valgte cirkellederen at interviewe eleverne i fokusgruppeinterviews for at høre om deres oplevelse af undervisningen, og hvad de havde lært. Cirkeldeltagerne, dvs. lærerne, fik rollen som observatører, og det transskriberede materiale blev drøftet i cirkelarbejdet og viste sig at have potentiale til, at lærerne blev opmærksomme på nogle detaljer, som kunne hjælpe med at kvalificere undervisningen. Röise og Bjerkholt skriver: "Å analysere transkripsjonene sammen fremmer nyansene i elevenes uttalelser og gir deltakere nye perspektiver på elevene og deres forhold til utdanningsvalg og en integrert tilnærming til karrierelæring." (ibid.)

Dette understøttes af et inspirationsmateriale fra EVA om, hvordan facilitering af gymnasielæreres samarbejde om undervisning kan finde sted (2020). Her fremgår det, at international forskning peger på, at elevernes læring styrkes, hvis lærerne løbende i fællesskab har fokus på elevernes udbytte af undervisningen. De foreslår, at dette kan foregå ved, at lærerne drøfter forskellige data eller empirisk materiale fra fx elevevalueringer, observation af undervisning eller elevtrivselsundersøgelser. Det fremgår dog også, at den slags drøftelser i dansk sammenhæng fylder mindst i lærernes samarbejde.

I nærværende projekt har vi ikke nået at arbejde systematisk med mulige evalueringstiltag med eleverne, men der kunne ligge et potentiale i, at cirkelarbejdet, og dvs. cirkeldeltagerne og cirkellederen i samarbejde, gjorde evaluering til en del af den udforskende praksis for at kaste lys over, hvad der virker, når man underviser i og arbejder med karrierelæring i fagene.

Det kræver et langt sejt træk, når diverse kompetencer skal implementeres, og i projektet fra Randers er vi endnu ikke i mål. Arbejdet med karrierelæring tager sit udgangspunkt i fagene, og det kræver mere end et enkelt møde at skabe gode muligheder for en fortrolighed med begrebet og en udarbejdelse af undervisningsforløb- og sekvenser samt aktiviteter i klasselokalet og ude i virkeligheden, der giver eleverne mulighed for at opdage, hvordan det enkelte fag har relevans i liv, læring og arbejde. Man kan skabe dialog om begrebet og arbejdet med kompetencen på pædagogiske møder og dage. Vi foreslår ud over videndeling i fagene også at lave det på fakultetsniveau. Samfundsfagslærere kan fx sagtens inspirere religions- og historielærere, og sproglærerne kan drage nytte af erfaringerne med karrierelæringsaktiviteter i fx engelsk- eller danskfaget. Karrierelæring sker ikke af sig selv, og en progressionsplan for det enkelte fags arbejde med kompetencen kan styrke opfyldelsen af kravene i de gymnasiale uddannelsers vejledning om, "at studieplanen indeholder faglige aktiviteter, der understøtter de tre elementer af studie- og karrierespørgsmålet hos eleverne" (UVM 2019).

Det er dog ikke kun på fagniveau, at arbejdet med kompetencen skal tilrettelægges. På institutionsniveau er der ligeledes mange tiltag, der kan hjælpe eleverne til at forstå og udvikle sig selv og til at udforske livet, læring og arbejde. Allerede i grundforløbet skal eleverne i samarbejde med studievejlederne og lærerne beslutte sig for det videre forløb i gymnasiet, når de vælger studieretning. I løbet af gymnasietiden bliver eleverne i samarbejde med studievejledere og Studievalg Danmark præsenteret for uddannelsesmuligheder og adgangskrav, og de har mulighed for at deltage i uddannelsesmesser såsom karrieredage, U-days og studiepraktik. Herudover kan alumnebesøg, studieture i ind- og udland, virksomhedsbesøg, fællestimer, besøg af VIA på Vejen, AAU on demand og Det rullende Universitet, innovationsforløb med eksterne partnere, ekspertbesøg

osv., som gymnasierne allerede gør brug af, sagtens indgå i en progressionsplan på institutionsniveau. Eksisterende aktiviteter kan kvalificeres ved at blive tænkt ind i en sammenhæng og på den måde undgå at blive løsrevne fragmenter, som måske kun i ringe grad er tænkt didaktisk ind og ikke mindst er planlagt med et 'før'-, 'under'- og 'efter'-perspektiv.

Der er med andre ord nok af aktiviteter at tage fat på, når man arbejder med karrierelæring i gymnasiet. For deltagerne i projektet i Randers var den største øjenåbner, at karrierelæring er meget mere end blot dannelse, gammel vin og bullshit, men også meningsfulde samtaler med eleverne om det at være menneske, at fungere i verden og i fællesskab med andre mennesker. Det hæver fx en slavisk analytisk tilgang til en tekst i engelsk op på et højere niveau, når elevernes verden og liv indtænkes i undervisningen.

Referencer

Andersen, Tony og Anders Bærholm Frikke 2018: Karrierelæring – en sprogforbistring med potentiale. Gymnasieskolen 5. marts 2018
<https://gymnasieskolen.dk/karrierelaering-en-sprogforbistring--med-potentiale>

Andersen, Niels Åkerstrøm 1999: Diskursive analysestrategier. Kap. 3: Reinhart Kosellecks begrebshistorie. Nyt fra Samfundsvidenskaberne

EVA 2020: Facilitering af lærernes samarbejde om undervisning. Inspiration til ledere på de gymnasiale uddannelser. Danmarks Evalueringsinstitut,
<https://www.eva.dk/gymnasieuddannelse/facilitering-laerernes-samarbejde-om-undervisningen>

Hooley, Tristram 2015: Emancipate yourselves from mental slavery, Derby, UK: International Centre for Guidance Studies

Hooley, Tristram & David Andrews 2018: "The Careers Leader Handbook", Trotman Publishing

Katznelson, Naomi et. al. 2016: "Karrierelæring i gymnasiet - De vidste ikke, hvad de ville". Aalborg: Aalborg Universitet

Lund & Felby 2020: "Nye kompetencer i gymnasiet". Kap. 5. Frydenlund

Persson, S. 2009: *Forskningscirklar – en vägledning. Metodbok.*
Resurscentrum för mångfaldens skola. Malmö Stad

Rasmussen, Tina 2017: "Karrierelæring vil udfordre lærerne",
Gymnasieskolen 05.12.2017 <https://gymnasieskolen.dk/ekspert-karrierelaering-vil-udfordre-laererne>

Rasmussen, Tina 2020: "Lærere forbigår reformkrav: Det halter med
karrierelæringen", Gymnasieskolen 31.08.2020
<https://gymnasieskolen.dk/laerere-forbigaar-reformkrav-det-halter-med-karrierelaeringen>

Rosa, Hartmut 2014: *Fremmedgørelse og acceleration.* Hans
Reitzels Forlag

Petra Røise & Eva Bjerkholt 2020: Frigjørende deltagelse i en
forskningssirkel om faget uddanningsvalg. Vol. 3, No. 1, 2020, 47–69
Affiliation: Universitetet i Sørøst-Norge (USN), Fakultetet for
humaniora, idretts- og uddanningsvitenskap (HIU), Institutt for
kultur, religion og samfunnsfag; Institutt for pedagogikk. Contact
corresponding author: Petra Røise: petra.roise@usn.no

<https://forskningogforandring.dk/index.php/fof/article/view/2160/4405>

Skovhus, Randi Boelskifte og Laura Cordes Felby 2020:
"Gymnasielæreres forståelse af karrierelæring – en Kosellek
inspireret begrebshistorisk analyse". Nordvei. Nordisk tidsskrift i
veiledningspedagogik. 2020 vol. 5
<https://boap.uib.no/index.php/nordvei/article/view/2890/2907>

Skovhus et al 2016.: "På vej mod karrierekompetence", Broen.
<https://broen.uudanmark.dk/paa-vej-mod-karrierekompetence-et-inspirationshaefte-til-karrierelaering/>

Willig, Rasmus 2016: *Afvæbnet kritik.* Hans Reitzels Forlag

<https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/love-og-regler/vejledning-lovgrundlag> Elevernes studie- og karriereperspektiv. Vejledning til lov og bekendtgørelse, 2019

[“Gå din vej. Karrierelæring på den 2-årige HF på Randers HF & VUC”, 2019”](#)

Randers HF og VUC: “Gå DIN vej. Karrierelæring på den 2-årige HF på Randers HF og VUC”

Demokratisering af vidensudvikling i gymnasiale udviklingsprojekter

Af lektor Rita Buhl, VIA University College og rektor Allan Friis Clausen, Paderup Gymnasium

Resumé

"Karrierelæring i fagene i gymnasiet" er et regionsstøttet projekt på tværs af de tre gymnasieformer HHX, HTX og STX i Randers i perioden 2018-2020. Denne artikel præsenterer i kort form forskningscirklen som rum for udforskning og udvikling af praksis i forbindelse med projektet. En særlig anvendt dimension i metoden i det pågældende projekt, 'intern forskningscirkelledelse', udfoldes. Der peges på metodens potentialer for en demokratisering af videnskabende processer i forbindelse med udviklingsprojekter, men også på udfordringer i forhold til at drive udviklingsprojekter i gymnasieskolen ved hjælp af internt ledede forskningscirkler. Endelig fremskriver artiklen perspektiver på anvendelse af metoden fremadrettet i forbindelse med andre udviklings- og forandringsprojekter i gymnasiet.

Artiklen kan meningsfuldt læses i sammenhæng med artiklen "Karrierelæring i gymnasiet" andetsteds i nærværende tidsskrift.

Kort præsentation af projektet

Aftaleteksten i forbindelse med gymnasiereformen i 2017 kom med et krav om, at eleverne i gymnasieskolen skal oparbejde og udvikle deres karrierekompetencer med henblik på at skabe grundlag for et reflekteret valg af uddannelse og job (se endvidere Elevernes studie- og karrierespæktiv. Vejledning til lov og bekendtgørelse, 2019). I arbejdet med at implementere reformintentionerne har Tradium (HHX og HTX) og Paderup Gymnasium (STX) i Randers gennem tre år deltaget i et regionsstøttet udviklingsprojekt sammen med Studievalg Danmark og VIA University College i Aarhus. Projektet

har fokus på at skabe meningsfulde sammenhænge mellem den daglige undervisning og vejledning i forhold til uddannelsesvalg og karrieremuligheder med det formål at udvikle elevernes karrierekompetencer, forstået som grundlaget for at træffe reflekterede og for den enkelte meningsfulde valg om uddannelse og arbejde, der balancerer med det liv, den enkelte ønsker sig.

I projektet har faggrupperne engelsk-, samfundsfag-, dansk- og matematiklærere samt studievejledere fra de tre uddannelsesinstitutioner og en repræsentant fra Studievalg deltaget. De enkelte faggrupper har understøttet udviklingsarbejdet ved deltagelse i forskningscirkler – en cirkel for hver faggruppe, hvor hver gymnasieskole har været repræsenteret med en til to faglærere. Cirklerne har således ikke gået på tværs af fag, men på tværs af uddannelsestype. Det særlige i den aktuelle organisering af forskningscirklerne i dette projekt har været, at de er blevet ledet internt af henholdsvis pædagogiske ledere og projektets projektleder, som er lærer på STX. Mere om dette senere. Vi vil først i det følgende i kort form præsentere forskningscirklen som en participatorisk metode.

Kort præsentation af forskningscirklen – en participatorisk metode til vidensproduktion

VIA University College, efter-videreuddannelse, har bl.a. i samarbejde med Aarhus Universitet igennem en del år anvendt forskningscirkler i forbindelse med udviklings- og forskningsprojekter i fagfeltet karrierevejledning. Et eksempel er projektet 'Udsyn i Udskolingen' (2014-16), hvor udviklingen blev understøttet af metoden forskningscirkler. I forbindelse med nogle af de projekter, hvor metoden har været anvendt, har de involverede forskere også udforsket netop forskningscirkellederens måde at udfylde sin rolle på og den betydning, rollen kan have for cirkelns arbejde (Thomsen, Buhl og Skovhus 2017; Buhl og Skovhus 2014).

Metoden viser sig som meget engagerende og som et trygt og tillidsskabende rum. Deltagerne har, når de først har lært rummet at kende, udtrykt stor glæde ved at arbejde med udforskning og udvikling af deres praksis i det fællesskab, som en forskningscirkel potentielt udgør (Poulsen m.fl. 2016). I forbindelse med evaluering af forskningscirkelarbejdet i projektet 'Udsyn i udskolingen' fremhæver en af lærerne følgende om sin oplevelse som deltager:

- *Man skal lige lære 'rummet' at kende*
- *Man tvinges til at se på sin praksis – både det, der går godt, og det, der ikke lykkes*
- *Man får lidt mere kritiske briller på*
- *Man inspireres af andres projekter*
- *Man udvikler fælles sprog og fokus*
- *Fået blik for strukturelle problemer og for, hvad der skal gøres noget ved*
- *Hjulpet til mindre tilfældighed og mere formalitet (i forhold til emnet Uddannelse & Job)*

Det var bl.a. på grundlag af disse erfaringer og tidligere deltagers oplevelse af forskningscirklen som fælles rum for udforskning og udvikling af praksis, at vi blev inspireret til at udvikle metoden 'internt ledede forskningscirkler', som blev dette projekts lærings- og udforskningsrum.

Forskningscirkler er udviklet i 1970'erne af Karl-Axel Nilsson i forbindelse med samarbejde mellem Høgskolan i Lund og fagforeningerne om uddannelse af tillidsrepræsentanter. Metoden har også relation til svensk folkeoplysningstradition og studiecirkler, som var grupper med et oplysnings- og dannelsesformål (Persson 2009). Metoden er således en del af en kritisk bevægelse, som ville bringe forskning og praksis i samspil på nye måder, en demokratisering af uddannelse og forskning/videnskabelse og empowerment af deltagerne, om man vil.

Såvel praksis- som forskningsbaseret viden bringes ind i forskningscirklen og betragtes som ligeværdige vidensformer, og både forskeren og praktikerne betragtes som ressourcer. Forskeren har en særlig rolle som leder af forskningscirklen, og øvrige cirkeldeltagere er professionelle, der samarbejder om et fælles projekt. En forskningscirkel har en forpligtelse på, at den fælles vidensproduktion skal komme flere til gode og spredes gennem offentlig aktivitet/formidling. Den producerede viden forventes derfor at komme andre til gode end dem, der har været deltagere i forskningscirklen og det pågældende udviklingsprojekt. Der er således tale om en formidlingsforventning, der ligner den, der er forbundet med resultater af forskning generelt.

Hvad kan der gå for sig i forskningscirklen?

I en forskningscirkel udforskes egen og andres praksis med henblik på læring og ny viden. Deltagerne bringer empirisk materiale fra deres daglige praksis eller fra udviklingsprojekter ind i cirklen med henblik på, at cirkeldeltagerne i fællesskab undersøger og stiller spørgsmål til materialet. Der er altså tale om, at cirkelns genstandsfelt udgøres af praktisk 'bøvl' og praktisk 'succes', som i en videntransformerende proces danner grundlag for produktion af ny viden. I den videntransformerende proces har forskningscirkellederen et ansvar for at bringe input af 'det, vi allerede ved', dvs. relevant teori, forskning mv. På grundlag af alle disse input, som er en udveksling af viden, faciliteres kreative, idéudviklende og undersøgende processer. Forskningscirklen udgør således et udforskende læringsrum, der medierer det teoretiske og det praktiske læringsrum og skaber alternative veje til læring og vidensproduktion. Metoden understøtter en kollektivisering og demokratisering af forsknings- og udviklingsrummet og giver således mulighed for at forløse et særligt potentiale, nemlig at bidrag fra både det teoretiske og det praktiske medvirker til at kvalificere

vidensproduktion. Med et Bandura-begreb kunne man hævde, at metoden har potentiale til at skabe og udvikle 'collective efficacy' (Bandura 1995). Det vender vi tilbage til senere, når vi præsenterer potentialer i den særlige udgave af forskningscirklen, der er anvendt i projektet 'Karrierelæring i fagene i gymnasiet'.

Forskningscirkellederens ansvar og ledelse af rummet

Cirkellederen skal understøtte udforskning og undren, dvs. lede processen fra problemformulering til analyse og diskussion. Cirkellederen kan byde ind med relevant viden i forhold til den problemstilling, der udforskes (korte oplæg, litteraturhenvisninger, gæsteoplæg mm.) med afsæt i, hvad der kan hjælpe arbejdet videre.

Man kan skelne mellem to typer af tænkning i udforskende processer, reproduktiv og produktiv tænkning. Reproductiv tænkning baserer sig på det kendte eller lignende situationer, som man er stødt på før. I forlængelse heraf vælges analytisk den mest lovende tilgang til 'løsning' af en problemstilling. Set i et rationelt lys vil denne idé ekskludere andre tilgange, som ikke findes helt så målrettede. Den produktive tænkning vil forsøge at skabe nye måder at anskue problemet på og være udforskende i forhold til at forbedre idéer og udfordre antagelser. Denne tænkning kan umiddelbart synes mindre målrettet, men mere undersøgende. Forskningscirkellederen har en opgave, der handler om at facilitere produktiv tænkning, dvs. kreativitet:

"facilitering er en professionel praksis, der på dynamisk og involverende måde har til formål at skabe resultater i grupper, forløse potentialer og at skabe udvikling, mening og værdi mellem mennesker (Ravn 2011)."
(Thomsen, Buhl og Skovhus 2017)

Cirkellederen skal skabe fokus på og overblik over den viden/indsigt, der er opnået, og samle op på delresultater, bl.a. i form af procesoverblik, dagsordener og referater.

Cirkellederen skal kunne strukturere og lede uden at styre mod et på forhånd fastsat mål og understøtte en spørgende/udforskende kultur. Hun skal kunne skabe rum for læring og være opmærksom på relation, klima, kommunikation, tryghed og tillid i cirklen (Thomsen, Buhl og Skovhus 2017; Buhl og Skovhus 2014). I projektet 'Karrierelæring i fagene i gymnasiet' har vi føjet en ekstra dimension til forskningscirkelledelsen – intern ledelse af forsknings-cirklen. Det skal vi udfolde i det følgende.

Internt ledede forskningscirkler

I projektet 'Karrierelæring i fagene i gymnasiet' har udviklingen som nævnt været understøttet af forskningscirkler, en forskningscirkel til hver faggruppe med hver sin cirkelleder. En forskningscirkel ledes, som ovenfor beskrevet, normalt af en forsker, men det særlige i dette projekt er, at vi har valgt at lade cirklerne blive internt ledet af to pædagogiske ledere og en underviser på et af de medvirkende gymnasier, der samtidig fungerer som projektleder på forløbet. De tre cirkelledere har med deres akademiske baggrund et grundlag for at lede en forskningscirkel, og som forberedelse har de deltaget i et seminar om forskningscirkelledelse sammen med deres tre rektorer. Seminaret blev forestået af en forsker, som også har haft sparring efter hvert cirkelmøde med gruppen af cirkelledere, hvor man både kunne drøfte det overståede cirkelmøde og sammen kigge fremad og drøfte mulige næste skridt og forberedelse af det kommende cirkelmøde.

Det var vores antagelse, at den interne ledelse af forskningscirklerne ville kunne bidrage til udviklingsprocessen på en anderledes praksisnær måde, end hvis cirklerne blev ledet af en udefra-

kommende forsker. Denne måde at arbejde med forskningscirkler har således til formål at understøtte et ledelsesengagement i den praktiske udviklingsproces i et projekt, som i sit udgangspunkt er styret af ydre omstændigheder, som skolen som institution skal forholde sig til. I dette tilfælde en politisk aftaletekst og reform, som skolens ledelse er forpligtet på at implementere. Da metoden forskningscirkel netop er en metode, der tilstræber en demokratisering af videnskabelse og -udvikling, er der et grundlag for, at ledelse og medarbejder deler et fælles rum for udvikling af praksis i højere grad, end hvis udviklingsprojektet i en top-down-bevægelse dikteres og ledelsen herefter afkobler sig selv fra deltagelse i udviklingsarbejdet og blot 'ser på'.

I et inspirationsmateriale udgivet af Danmarks Evalueringsinstitut (EVA 2020, s. 14) viser EVA's undersøgelse, at ledelsens indblik i undervisningen kan understøtte, at skolens strategiske indsatser i højere grad hjælper lærerne med udfordringer, som de står over for i deres hverdag. Når lærernes nærmeste leder er tæt på den pædagogiske praksis, kan fælles udfordringer i lærergruppen gøres til udgangspunkt for strategiske indsatser, der sættes i gang på skoleniveau. Samtidigt kan gode erfaringer fra lærernes uformelle samarbejde tænkes ind i skolens strategi. I inspirationsmaterialet hedder det:

"Når man som leder skal facilitere lærernes samarbejde om undervisningen, er det derfor vigtigt at kunne veksle mellem forskellige behov for ledelse samt at indgå i dialog med lærere og lederkolleger om, hvilken balance mellem at lede tæt på og på afstand af undervisningen der er hensigtsmæssig hvornår."

En anden antagelse var, at vi med forskningscirkelrummet ledet af interne ledere havde en mulighed for at etablere et rum for kritisk praksis i samarbejdet mellem lærerne og ledelsen. Willig skriver i sin bog 'Afvæbnet kritik' (2016), hvordan intern faglig kritik i offentlige institutioner har trange kår og ofte vendes mod kritikerens som et

individuel problem for netop denne medarbejder. Det er ifølge Willig et problem, fordi kritik også er en motor for udvikling. I det internt ledede forskningscirkelrum bliver den kritiske motors energi et aktiv, der kan bidrage til udforskning, undren og udvikling.

I projektets første skoleår har der været arbejdet i tre forskningscirkler. En baseret på faggruppen engelsk, en på samfundsfag og en med studievejlederne. I andet skoleår har to af cirkellederne fortsat med to nye cirkler. En med faggruppen dansk og en med matematik. Forskningscirklerne mødtes to gange à tre timer halvårligt, dvs. fire gange på et skoleår. Efter hvert cirkelmøde mødtes cirkellederne til sparring i to timer med en forsker. Det er på grundlag af vores erfaringer og refleksioner i og omkring de internt ledede forskningscirkler og arbejdet med udvikling af karrierelæring i praksis i de involverede faggrupper, at vi i det efterfølgende vil formidle nogle overvejelser over udviklingsprojektets muligheder og begrænsninger fra et ledelsesperspektiv.

De internt ledede forskningscirklers bidrag til udviklingsprocessen

I et tilbageblik på processen i udviklingsprojektet synes vi at få øje på nogle særlige omstændigheder omkring det at anvende metoden internt ledede forskningscirkler. Vi tilskriver denne metode, at udviklingen har ført os andre steder hen, end hvis vi var gået anderledes til værks, og at den dermed har udgjort et særligt bidrag. For det første, og banalt, at projektet har rettet et forpligtende fokus mod det dengang nye karrierelæringsbegreb, der kom ind med gymnasiereformen, og som over en kam var omgærdet af mystik og skepsis ikke bare i det almene gymnasium, men også i HHX og HTX, som i dette projekt har samarbejdet. Som skoler har vi fra gymnasiereformens begyndelse derfor i særlig grad skullet forholde os til karrierelæring, og i forskningscirklerne er dette sket på en måde, der

trods en vis skepsis har været nysgerrigt undersøgende og alt andet end 'bossy'.

For det andet har samarbejdet og vidensudvekslingen i forskningscirklerne forpligtet lærerne på tværs af skoler og uddannelsestyper. Deltagerne har i positiv forstand følt sig bundet af de aftaler om forberedelse og afprøvning af undervisningssekvenser, som de selv, faciliteret af cirkellederen, har aftalt på cirkelmøderne, og sådanne forpligtende aftaler ser vi som nødvendige og virkningsfulde i en travl hverdag.

Et tredje aspekt, vi får øje på, er, at det ved brug af forskningscirkler som participativ metode langt hen ad vejen er lykkedes cirkellederne at skabe et friere rum, en slags karrierelæringseksperimentarium, der har givet de deltagende lærere mulighed for at diskutere begrebet grundigt og at afprøve forskellige didaktiske ideer i deres undervisning. Også mere dybdegående, end det synes muligt at realisere i en fortravlet reformhverdag, og mere utvungent, end mere formelle eller traditionelle efteruddannelsesaktiviteter åbner for.

Dette sidstnævnte leder os frem til den fjerde ting, vi vil nævne her, nemlig at forskningscirkler synes at være en ret realistisk tilgang, når man fx skal implementere et nyt pædagogisk begreb i sin undervisningspraksis. For de kan give deltagerne mulighed for både at formulere vilde ideer og komme frem med alt det, man bøvler med, til gensidig nytte og inspiration og på trods af frustration. Rejser i ubetrådt land foregår som bekendt ikke på skinner.

Styrker og svagheder ved denne metode

Metodens bottom-up-prægede participationsperspektiv er helt afgørende og en stor styrke. Når det handler om kompetenceudvikling og efteruddannelse af lærere, kan man på en gymnasieskole komme ud for, at der opstår så at sige to spor, der til en vis grad løber parallelt i organisationen: Et skolestrategisk,

ledelsesinitieret spor og et lærerinitieret spor, der baserer sig på mere individuelle pædagogiske og didaktiske interesser og behov. Siden gymnasiereformens ikrafttræden i 2017 er dertil kommet et tredje spor, nemlig et relativt omfattende ministerielt udviklingsspor, som skal sikre en vis national standard for implementering af gymnasiereformen. Her tilbyder forskningscirkelmetoden et perspektiv, der ved ikke blot at rumme, men direkte inddrage medarbejdernes opfattelse af udviklingen på arbejdspladsen, herunder eventuel kritik, har potentiale til at forstærke en demokratisering af vidensudviklingen på skolen samt at skabe organisatorisk mening, empowerment og større overensstemmelse mellem skolens overordnede vision, eksterne forpligtelser og strategiske målsætninger og så medarbejdernes motivation for at arbejde hen imod disse mål.

Eksempelvis er det, som også nævnt ovenfor, vores klare indtryk, at mange lærere var kritiske over for karrierelæringsbegrebet, da de blev præsenteret for det i gymnasiereformen. Denne kritik kom også tydeligt til udtryk i forskningscirklerne, særligt i projektets første år (Skovhus og Feldby 2020). Nogle syntes, at begrebet var decideret væsensfremmed for gymnasiet, og andre, at det var alt for vagt defineret til at kunne anvendes i praksis. På grund af det stærkt participative element i arbejdsmetoden lykkedes det imidlertid efterhånden i forskningscirklerne at definere begrebet på en for de fleste deltagere meningsfuld måde og på den måde aftvinge det værdi.

Netop ved brug af forskningscirkelmetoden, hvis faciliteret konstruktivt af den interne cirkelleder, er det muligt for en ledelse at inddrage lærernes kritik konstruktivt, idet den i cirkelarbejdet tages alvorligt og fastholdes på et udforskende grundlag. Som nævnt tidligere får cirkeldeltagerne således lejlighed til at fremføre både begrebskritik og det, de bøvler med i praksis, samtidig med at også kritikken til stadighed udfordres og kvalificeres - af deltagerne selv

og af forskningscirkellederen. På denne måde kan den rejste kritik og diskussionen heraf efterhånden bidrage til at motivere deltagerne til at operationalisere selv et 'udefrakommende' og vanskeligt håndterbart begreb som karrierelæring. Som vi har oplevet det, er der fra ledelsens side næppe tale om at afvæbne kritikken i Willigs forstand (Willig 2016), men snarere om, at den faciliterede nysgerrigt undersøgende tilgang i forskningscirkelns rum helt grundlæggende gælder både karrierelæringsbegrebet og kritikken heraf.

At arbejdsmetoden i en forskningscirkel er insisterende udforskende, kan have en vis betydning for den begrebslige kritik af karrierelæring. Det fremgår af projektinterviews med såvel cirkeldeltagere som fagkolleger, der ikke har deltaget i forskningscirkelarbejdet. Således synes den kritik, der formuleres af ikke-deltagende fagkolleger, ofte at have et stærkere normativt præg end den, der bringes på bane og undersøges som led i arbejdet i forskningscirklerne. Et par fagkolleger, der ikke har deltaget i projektarbejdet, udtaler eksempelvis:

"Jeg ser mest karrierelæring som en ny betegnelse for dannelse. At fortsætte som vi altid har gjort og prøve at ruste eleverne til at blive mennesker. Jeg vil hellere gøre eleverne til bedre mennesker end til karrieremennesker - lidt i modstrid med tidens fokusering på at blive 'produktiv'. Karrierelæring i reformen har mere fokus på det sidste."

"Det virker, som om jo mere usikker verden bliver for de unge, jo mere skal der proppes ind i uddannelserne, fordi vi så tænker, at vi kan styre dem. En trang til at sætte de unge i bokse, så kan de lære dette, og så kan de tage et godt valg. Hvad er det, man forestiller sig, der bliver anderledes i et gymnasium med eller uden karrierelæring? Det virker, som om vi ikke stoler på, at de unge tager ordentlige valg."

I forskningscirkelarbejdet nåede flere deltagere derimod til den erkendelse, at 'karrierelæring, det har vi jo altid gjort mere eller mindre', om end næppe så systematisk, som det er tanken i

gymnasiereformen. Der kunne og kan stadig hos nogle iagttages en kritik af, at karrierelæringsbegrebet er for bredt; på den anden side anerkendes det, at begrebets elasticitet skaber mulighed for, at man kan gøre det til sit eget og på den måde gøre det operationaliserbart i undervisningspraksis. En cirkeldeltager beskrev det i forbindelse med et evalueringsspørgsmål sådan:

“Har haft øget fokus på dannelsesaspektet. Dvælet mere ved hvordan tekster berører elevernes liv og identitet. Relation til omverdenen. I stedet for kun at fokusere på fagverdenen. Sørge for at eleverne tænker over, hvad litteratur har af betydning for den enkelte. Jeg lægger mere vægt på det nu. Så eleverne forstår hvilken betydning det har for deres liv.”

Dette er, som vi ser det, at være nået ganske langt. Med netop det ikke-definerede begreb om karrierelæring var der en betydelig risiko for, at nogle lærere ville opleve afmagt eller ligegyldighed, men processen peger på, at vi på grund af bl.a. arbejdsmetoden foreløbig har oplevet en vilje til at undersøge og bidrage til at definere og operationalisere begrebet på en meningsfuld måde.

En svaghed, vi vil pege på, kunne være, at metoden er vanskelig at benytte i praksis - for både en deltager i en forskningscirkel, cirkellederen og skolen som organisation. Trods de bindende aftaler i cirkelarbejdet kræves der ganske meget selvdisciplin af cirkeldeltagerne, hvad angår selve deltagelsen i cirkelmøderne (mødedisciplin, snuden i sporet, lyttende og anerkendende deltagelse samtidig med kreativitet og bøvl) og især mellem møderne (anvendelse af erfaringer i undervisningspraksis og indsamling af empiri til møderne). I en travl hverdag med mange andre dagsordener er dette en udfordring, og det understreger, at metoden er tidskrævende.

For at afhjælpe denne svaghed kan man som leder lade sig inspirere af EVA's nye hæfte om facilitering af læreres samarbejde om undervisning (EVA 2020, s. 14):

"Ledelsen kan fx skabe tid og overskud til samarbejde i lærernes skemaer via langsigtet planlægning, så lærerne ved, hvornår de skal undervise, hvornår de skal sætte tid af til samarbejde i deres forskellige formelle samarbejdsfora, og hvornår de har tid til at indgå i uformelt samarbejde med kolleger. Derfor kan man som ledelse understøtte, at der bliver mere tid og overskud til samarbejdet om undervisningen gennem langsigtet planlægning, klare rammer og færre administrative opgaver for den enkelte lærer."

Rollen som forskningscirkelleder er også udfordrende. Er man facilitator eller "ledende deltager"? Og kan man adskille personaleledelse fra forskningscirkelledelse? Hvad facilitatorrollen angår, kræver det balancekunst at lede ved kun at give lejlighedsvis inspiration og at finde ud af, hvornår lige netop dette er påkrævet, og det kræver øvelse at styre uden at have et fastsat mål og turde blive tilstrækkeligt længe i den udforskende kultur, der gerne skal etableres, samtidig med at man jo også skal nå et resultat inden for en afgrænset tid.

Samtidig er man nødt til ideelt set at adskille personaleledelse fra forskningscirkelledelse. Blandt cirkeldeltagerne er det meget vigtigt, at der i cirklen skabes den fornødne tryghed og tillid, så man tør komme på banen med både de ideer, man måtte have, den kritik, man måske sidder inde med, og det bøv, man måtte opleve, og så man i fællesskab lykkes med at blive klogere på de spørgsmål, man har sat til debat og udforskning. Men idealet om herredømmefrie samtaler er i praksis vanskeligere realiserbart end som så.

Som leder af skolens organisation får man med forskningscirkelmetoden en god mulighed for at motivere medarbejderne for den overordnede vision og de mål, som skolen har, fordi medarbejderne bliver direkte medskabende på nyt indhold af praksis. Det udfordrende består i at sikre, at det via arbejdsmetoden, jf. ovenfor om det at lede uden at fastsætte mål, vitterlig lykkes at komme frem til en ønskværdig tilstand inden for en rimelig tid og et rimeligt ressourceforbrug. I nærværende projekt er vi dog nået frem

til gode og udbytterige undervisningseksempler fra de deltagende fags cirkeldeltagere, samtidig med at vi på et metaniveau har lært meget om forskningscirkler som arbejdsmetode med nogle særlige potentialer.

Et dobbelt mål - genstanden og den demokratiske kultur

Som det fremgår af de to foregående afsnit, kan vi med udgangspunkt i karrierelæringsprojektet i dobbelt forstand se en styrke i forskningscirkelmetodens særlige betoning af deltagelsesperspektivet. Dette synes at have potentiale til at påvirke både selve genstanden - arbejdet med at implementere et nyt begreb i fagenes praksis - og arbejds- og udviklingskulturen i skoleorganisationen.

Begrundelsen for at igangsætte udviklingsarbejdet med karrierelæring kommer 'udefra', givet som den er i en ministeriel bekendtgørelse. Selve arbejdet i lige netop internt ledede forskningscirkler er besluttet af skolens ledelse, der ligeledes har allokeret ressourcer til formålet og motiveret lærere til at deltage i udviklingsprojektet. Projektets ramme er således organisatorisk sat ude- og ovenfra.

Inden for denne ramme har vi imidlertid fra projektets opstart bidt mærke i, at der ved brug af forskningscirkelmetoden i mindre grad har været fokus på 'overordnede strategier', der typisk danner baggrund for en ledelses organisatoriske handlinger. Fokus har i højere grad været på, at udvikling af praksis sker gennem mikrointerventioner og iterationer (hypotese, udvikling af praksis-eksperiment, aktion, vurdering, vidensdeling, fælles refleksion, hypotese osv.). En af cirkellederne har udtrykt en oplevelse af, at en styrke ved metoden er, at opbygningen af ny praksis vokser ud af eksperimenter med praksis.

Det, der synes at være på spil her, er, at der ved hjælp af forskningscirkelmetoden opstår en interessant samarbejdsdynamik såvel mellem ledelse og lærere og blandt lærerne indbyrdes. Som tidligere beskrevet var der ved 2017-reformens start ellers lagt i kakkelovnen til et solidt modsætningsforhold mellem en over-

vejende normativt funderet begrebsmodstand hos mange medarbejdere på den ene side og et mere klassisk ledelsesfokus på bekendtgørelseskrav og målstyring på den anden. I stedet motiverer forskningscirkelmetoden til at åbne et rum for en nysgerrig og mere ligeværdig, men også insisterende udforskning af både karrierelæringsbegrebet og kravene forbundet hermed - og den kritik af begrebet, der samtidig er fremherskende. Det er et rum, som såvel ledelse som medarbejdere, om end på forskellig vis, har andel i, og som cirkellederne faciliterer, og det er i dette rums mildt styrede mikrointerventioner og iterationer i forhold til begreb, kritik og praksis, at udviklingen mod en ny praksis finder sted.

Modbilledet til en internt ledet forskningscirkel kunne være en arbejdsgruppe, der mere eller mindre løsrevet fra praksis udarbejder strategier og praksisplaner på fællesskabets vegne. En tilgang, hvor arbejdsgruppen i værste fald mister fornemmelsen for interesserne og den kultur og praksis, den er sat til at udvikle. Konflikterne opstår typisk, når arbejdsgruppen forsøger at formidle sine intentioner som rammesættende for den fælles arbejdskultur.

I stedet at afsætte tid og ressourcer til at bygge det eksperimenterende rum, som en forskningscirkel kan udvikle sig til, og at have mod til at blive tilstrækkeligt længe i det kan efter vores opfattelse bidrage til at demokratisere vidensudviklingen og samarbejdskulturen i gymnasieskolen. Vores erfaringer med forskningscirkelmetodens participationsperspektiv i dette karrierelæringsprojekt tilsiger i hvert fald, at der heri kan ligge et vigtigt forandringspotentiale, dels et motiverende i forhold til genstanden, *in casu* implementering af karrierelæring i fagene, dels et demokratiserende i forhold til organisationens arbejds- og udviklingskultur.

Internt ledede forskningscirkler som fremtidigt potentiale i forbindelse med andre udviklingsprojekter og som drivkraft i forhold til en udforskende skole

Det gode spørgsmål er, om gymnasieskolen vil være medforskende i udviklingen af gymnasiet og gymnasieforskning? Vil gymnasiet være det, Tom Tiller kalder 'en udforskende skole':

"En forskende tilgang til erfaringerne indebærer, at man stiller flere gode spørgsmål end sædvanligt, som man selv og gruppen ønsker svar på, samt at man forholder sig lidt mere distanceret, systematisk og analytisk til det der sker i hverdagen, end man sædvanligvis gør... at aflægge sig den tilvante svar- eller receptkultur... Tør vi stille de nye og uvante spørgsmål?" (Tiller 2014, s. 35)

"Vi forholder os forskende for at lære af vores fejl... eller for at konstatere, at det, vi gør, er godt og rigtigt... for at forstå, hvad der hindrer eller letter gennemførelsen af de formulerede idéer..." (Tiller 2014, s. 39)

Karrierelæring er ikke det eneste pædagogisk flertydige begreb, der kan udfordre såvel medarbejdere som ledelse. Det kan et begreb som "globale kompetencer", der tillige er en del af gymnasireformen, fx også. Og der kunne nævnes flere. Ved at etablere forskningscirkler kan man styrke fokus, praksisnær erfaringsdannelse, dybere forståelse, menings- og medskabelse - og i sidste ende kvalificeret undervisning.

Endvidere kan metoden udmærket tjene andre formål end udvikling i forhold til komplekse begreber. Samarbejdet i skolens faggrupper kunne styrkes, hvis man nedsatte forskningscirkler om udvalgte, fagspecifikke emner. Derved kunne man styrke udviklingen af faggrupperne i retning af professionelle læringsfællesskaber. På et spørgsmål om, hvilken betydning intern ledelse af forskningscirkler har i forbindelse med udviklingsprojekter, sagde en af cirkellederne: *"Disse processer skal vi kunne drive på gymnasiet, uden at der skal komme folk udefra. Det har givet rum til, at vi selv har kunnet begrebsliggøre*

karrierelæringsbegrebet. Vi har fået gode input, som vi så selv efterfølgende har kunnet bearbejde sammen."

Mange inden for de pædagogiske fag kender Albert Bandura og hans begreb om 'self-efficacy' (se fx Bandura 1995), som kort fortalt handler om individets intentionelle formåen. Individets self-efficacy kan være større eller mindre og vil ifølge Bandura påvirke, hvor meget den enkelte anstrenger sig for at nå sine mål. Ved lav efficacy opgiver individet hurtigere. Kritikken af dette begreb og denne teori har i vid udstrækning handlet om den individualisering, dette blik indbefatter. Der vil være en tendens til at anskue individets succes eller fiasko og motivation som et resultat af individets self-efficacy og i mindre grad til at have opmærksomhed på strukturer og andre parametre, som kan have indflydelse på den enkeltes læring og udvikling. Banduras begreb om collective efficacy er måske mindre kendt, men kan i nogen grad ses imødegå ovenstående kritik. Bandura peger med dette begreb på et særligt potentiale i en fælles oplevelse af at ville nå fælles definerede/intentionelle mål. Her er det således ikke den enkeltes formåen, men netop det at læne sig ind i kollektivets formåen, der kommer til at øve indflydelse på, hvor mange kræfter der lægges i en lærings- eller udviklingsproces. I forbindelse med evaluering i en af forskningscirklerne sagde en deltager: *"Den største betydning er kollegial sparring. Sammen at arbejde med karrierelæringsbegrebet. Derefter i praksis. Det ville vi aldrig have haft tid til ellers."* Forskningscirklen kunne udgøre et rum for collective efficacy, hvor de fælles udforskende deltagere tilsammen og i kraft af hinanden skaber en intentionel formåen.

Referencer

Aftaleteksten fra 3. juni 2016 forud for reformen 2017

<https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/udd/gym/pdf16/apr/160603-styrkede-gymnasiale-uddannelser.pdf>

Bandura, A. 1995: Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In: Bandura (red.): Self-Efficacy in Changing Societies. Cambridge

Brekke, M. & Tiller T. (red.) 2014: Læreren som forsker. Indføring i forskningsarbejde i skolen. Vejledning og Profession. Klim

Buhl, R. & Skovhus, R. B. 2014: Hvad er forskningscirkler, og hvordan arbejder vi med dem? Aarhus: VIA University College, www.ucviden.dk/portal-via

EVA 2020: Facilitering af lærernes samarbejde om undervisning. Inspiration til ledere på de gymnasiale uddannelser. Danmarks Evalueringsinstitut, <https://www.eva.dk/gymnasieuddannelse/facilitering-laerernes-samarbejde-om-undervisningen>

Persson, S. 2009: Forskningscirklar – en vägledning. Metodbok. Resurscentrum för mångfaldens skola. Malmö Stad

Poulsen, B. K., Thomsen, R., Buhl, R., Hagmayer, I. A. 2016: Udsyn i udskolingen. <http://vpt.dk/udsyn-i-udskolingen>

Elevernes studie- og karrierespæktiv. Vejledning til lov og bekendtgørelse, 2019

<https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/love-og-regler/vejledning-lovgrundlag>

Røise, P. & Bjerkholt, E. 2020: Frigjørende deltagelse i en forskningssirkel om faget utdanningsvalg. Vol. 3, No. 1, 2020, 47–69
Affiliation: Universitetet i Sørøst-Norge (USN), Fakultetet for

humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap (HIU), Institutt for kultur, religion og samfunnsfag; Institutt for pedagogikk. Contact corresponding author: Petra Røise: petra.roise@usn.no

Skovhus, R. B. & L. C. Felby 2020: Gymnasielæreres forståelse af karrierelæring – en Kosellek inspireret begrebshistorisk analyse. Nordvei. Nordisk tidsskrift i veiledningspedagogik. 2020 vol. 5
<https://boap.uib.no/index.php/nordvei/article/view/2890/2907>

<https://forskningogforandring.dk/index.php/fof/article/view/2160/4405>

Thomsen, R., Buhl, R., & Skovhus, R. B. 2017:
Forskningscirkelledelse i praksis. Nordic Studies in Education, 37(1), 46–60.

Willig, R. 2016: Afvæbnet kritik. Hans Reitzels Forlag

INSTITUT FOR KULTURVIDENSKABER

I Randers har Paderup Gymnasium, HTX og HHX Tradium gennem et regionsstøttet projekt høstet erfaringer med, hvordan man kan anskue arbejdet med karrierelæring på de gymnasiale ungdomsuddannelser ud fra metoden internt ledede forskningscirkler.

I nærværende artikler formidles således refleksioner og resultater fra udviklingsarbejdet og arbejdet i de internt ledede forskningscirkler knyttet til projektet fra et forsknings-, et ledelses- og et lærerperspektiv.

